

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH

SANAT YAPITI VE YENİ MEDYA
WORK OF ART AND NEW MEDIA

Öğr. Gör. Mustafa KIRCA¹

ÖZET

Süregelen zaman içinde tarihsel, kültürel, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin etkisi altında sanat algısı sürekli değişmiş, buna bağlı olarak farklı düşünce ve anlatım biçimleri ortaya çıkmıştır. Özellikle elektronik ve iletişim alanındaki gelişmeler küreselleşmeyi beraberinde getirerek “dijital kültürün” ve sanal (dijital) ortamların doğuşuna neden olmuştur. İnsanın iletişim, düşünme ve görme gibi duyuşsal becerilerini değiştirmiş ve geliştirmiştir. Bilgiyi yaratma ve tüketme konusunda demokratik bir ortam sunarken yeni paylaşma biçimlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Teknolojik, bilimsel ve kültürel gelişmelerin bir sonucu olarak toplumsal dönüşümler yeni bir dünya görüşü yaratmıştır. Sanat üretimi kavramsal zeminde anlam bulurken teknoloji, sanat yapıtının oluşumunda önemli bir araca dönüşmüş, yeni medya sanatının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni medya, sanatçıya özgür ve esnek bir yaratım alanı sağlarken kavramsal fikirlerin yapıta dönüşmesinde önemli bir pratik halini almıştır. Zaman ve mekân kavramları anlamını yitirerek yapıt-izleyici ilişkisini değiştirmiştir. İzleyicinin yapıta müdahalesini mümkün kılarak, izleyiciyi yapıtın bir parçası veya tamamlayıcı haline getirmiştir.

Sanat yapıtı ve yeni medya ilişkisinin irdelendiği bu çalışma da yeni medyanın kavramsal sanat fikirlerine güncel uygulama alanları sağladığı, sonuçlar açısından yeni medya teknolojilerinin önemli ifade araçlarına dönüştüğü ve izleyicinin yapıtın tamamlayıcısı olduğu kanısına varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sanat, Sanat yapıtı, teknoloji, dijital sanat, yeni medya

Jel: L82

ABSTRACT

In the course of time, the perception of art has constantly changed under the influence of historical, cultural, scientific and technological developments, and different forms of thought and expression have emerged accordingly. In particular, developments in the field of electronics and communication have brought globalisation and led to the birth of ‘digital culture’ and virtual (digital) environments. It has changed and developed human sensory skills such as communication, thinking and seeing. It has enabled the emergence of new forms of sharing while providing a democratic environment for creating and consuming information. As a result of technological, scientific and cultural developments, social transformations have created a new world view. While art production finds meaning on the conceptual ground, technology has become an important tool in the formation of the work of art, leading to the emergence of new media art. New media has become an important practice in the transformation of conceptual ideas into artworks while providing a free and flexible creation space for the artist. The concepts of time and space have lost their meaning and changed the relationship between the work and the audience. By making it possible for the viewer to intervene in the work, it has turned the viewer into a part or complement of the work.

In this study, in which the relationship between artwork and new media is analysed, it is concluded that new media provides current application areas for conceptual art ideas, new media technologies have become important means of expression in terms of results, and the viewer is the complement of the work.

Keywords: Art, artwork, technology, digital art, new media

Jel: L82

¹ Amasya Üniversitesi, Tasarım MYO Grafik Tasarım Programı mustafa.kirca@amasya.edu.tr. ORCID: 0000-0001-7221-3070

1. GİRİŞ

İnsan, var olduğu zamandan günümüze toplumsal bir varlık olarak anlamak, anlaşılacak, duygularını ifade etmek, düşüncelerini aktarmak, bir fikri geliştirmek, eleştirmek, göstermek veya ortaya çıkarmak gibi çeşitli nedenlerden dolayı iletişim kurma ihtiyacı duymuştur. Bireysel olarak işaret, sembol, resim gibi göstergelerden başlayarak buluşlara, teknolojik gelişmelere ve döneminin gerekliliklerine paralel olarak baskı teknikleri (baskı sanatları ve matbaa) telefon, televizyon, süreli yayınlar, internet, sosyal medya kullanımına uzanan küresel iletişim yöntemlerine geçiş yapmıştır. Zaman, mekân ve mesafe gibi kavramlar önemini yitirirken daha ekonomik ve ergonomik yeni iletişim modelleri ortaya çıkmıştır. Bilgisayar, tablet, cep telefonu, sosyal mecralar (youtube, twitter, instagram, facebook vb.), web ortamları, dijital platformlar olarak sayabileceğimiz ve günümüzün popüler iletişim kültürünü oluşturan bu iletişim modelleri yeni medya olarak adlandırılmıştır (Gökçe, 2022).

İnsan ve insan grupları arasında gerçekleşen duygu, düşünce, davranış ve bilgi alışverişi olarak tanımlanan iletişim, kendi çağına ait yöntemler, uygulamalar veya teknolojik araç ve gereçler vasıtasıyla bir faaliyet olarak gerçekleşmekte ve anlam kazanmaktadır. Diğer bir ifadeyle iletişim insanın varlık sürdürme biçimindeki gelişmelere göre değişimlere uğrayan insana özgü bir olgudur.

Dolayısıyla bilgisayar, internet ve dijitalleşme süreci günümüz iletişim anlayışında köklü değişiklikler meydana getirerek, insanların kavrama, ifade etme, bilgiyi ve sanatı üretme biçimlerinde değişiklikler yaratmıştır. Yeni medya kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kavram geleneksel medyanın tek taraflı ve sınırlı durumunun aksine karşılıklı etkileşime (interaktif) dayalı multimedya ortamı sağlayarak zaman ve mekândan bağımsız yeni bir anlam kazandırmıştır (Becer, 1997: 11; Oskay, 2011: 1; Cancat, 2008: 166; Dinç & Dinçer, 2019: 93-94). Sanat, çağlar boyunca teknoloji ve toplumsal gelişmeler ışığında beslenmiş, etkilenmiş, gelişmiş veya yeni anlamlar kazanmıştır. Sanat bir iletişim modeli olarak düşünüldüğünde sanat yapıtının inşasında geleneksel yöntem ve teknikler popülerliğini yitirerek, teknolojinin ve endüstrinin olanakları ile birlikte (değişen) yeni anlayışlar etkili olmuştur.

Çalışma sanat yapıtı, yeni medya ve sanat yapıtı olarak iki ana başlık altında ele alınmıştır. Yeni medyanın sanat yapıtına olan yansımaları incelenmiştir. Çalışma süresince betimsel araştırma, yöntem olarak kullanılmış ve konu ile ilgili literatür taraması yapılarak, veriler nitel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir.

2. SANAT YAPITI

Sanat “bir amaç için olan; bir amaca hizmet eden, bu amaca ulaşma yollarının bilincini taşıyan üretme, oluşturma, ortaya koyma mahareti ve bir yaratma etkinliğidir” (Durhan, 2020: 1981). Aristoteles sanatı doğanın işini tamamlamak, ona öykünmek veya onu taklit ederek bir üretme ya da meydana getirme etkinliği olarak görmektedir. Platon için ise sanat bir öykünme ve üretme olarak doğanın taklit edilmesidir (Durhan, 2020: 1981). Bu düşünceye göre doğa gerçeğinin sanatçının duygu, düşünce ve görüşleri çerçevesinde yeniden yorumlanması veya ortaya koyulması olarak da ifade edilebilir. Dolayısıyla nesnenin eser olarak kabul edilmesindeki etken sanatçının zihnindeki amacına yönelik nesnenin aldığı form, bu bağlamda beceriye dayalı üretimdir (Durhan, 2020: 1981). Sanatçının amacı bir etken olarak düşünüldüğünde eserin “gerçekliği” gösterme biçimi, olduğu gibi değil sanatçıya görüldüğü gibi göstermesidir (Lenoir, 2002: 90). Bu noktada Goodman yapıtın kendisini yerine özne nesne ilişkisi üzerinde durmaktadır. Bir şeyin sanat yapıtı olarak kabul edilmesi nesne ile canlandırma, ifade, dünya görüşü veya örnekleme gibi farklı simgeler dizgesiyle diğer bir deyişle göstergeler veya göndermeler vasıtasıyla bağıntı kurulması anlamına geldiği ifade etmektedir (Lenoir, 2002: 139). Dolayısıyla “Bir nesne, belirli biçimde bir simge olarak işlev gördüğü için ve gördüğü sürece kesin olarak bir sanat yapıtına dönüşür” (Lenoir, 2002:141).

Sanat yapıtının dilinden anlamayan bir izleyiciye göre yapıt sıradan bir nesnedir. Ancak onun plastik özelliklerini kavrayan bir kişi için farklı ve özeldir. Eroğlu’na göre sanat yapıtına yaklaşımı öncelikle

“dıştan görme” oluşturur. Yapıt dıştan görülerek plastik değerleriyle göze çarparak izleyici etkiler. Daha sonraki süreci ise “içten görme” olarak ifade etmektedir. İçten görme ise “a-plastik” boyutlar üzerinde derinleşmesidir (Eroğlu, 2020: 9-26). Diğer yandan sanat yapıtının yapıt olarak görülmesinde yapıtın, fiziki ve sosyo-kültürel çevreyle kurduğu ilişki, hayal gücünü içermesi, yaratıcılık, insan zihninin gelişimini barındırması ve insanın gereksinimi olan bir ihtiyacı karşılaması gibi özelliklerin öne çıktığı görülmektedir (Sanat ve Bilgi, 2020).

Sanatçı, yapıtının kaynağı olarak durum veya olayları tinsel bir duyarlılıkla algılayıp, özümseyerek psikolojik bir süreç başlatmaktadır. Süreç dahilinde oluşturduğu zihinsel imgeler duyuşal ihtiyaçlar tarafından yönlendirilmekte ve sanat yapıtının ortaya çıkma sürecinin ön aşamasını oluşturmaktadır. Yapıt oluşuncaya kadar sanatçının zihinsel sürecine bağılı olarak oluşun imgeler sık sık değışikliğe uğramaktadır. Bu süreç hem düşünsel hem de teknik (uygulama) anlamda kişiye özgü gelişme ve farklılıklar göstermektedir. Bu gelişme ve farklılıklar yapıtın biçimsel özellikler kazanmasında, sanatçının üslubunun oluşmasında veya diğer sanatçılardan farklılaşmasında önemli bir etkidir. Sanatçı düşünsel boyuttaki yapıtı için çeşitli malzeme, yöntem ve tekniklerden yararlanmak üzere karar verici ve uygulayıcıdır. “Ancak bunlar yapıtın son durumuna yönelmez. Sanatçının zihni, imgeyi yaratırken esas alet kişinin sinir sistemidir”. Yapıtın oluşum süreci silsileler halinde ilerlemekte ve sanatın oluşumunu sağlamaktadır. “Sanatçının üzerinde çalıştığı malzeme, yapıt ortaya çıktığında bağımsızlığını yitirir: bundan böyle bir canlandırmayı ortaya koymaktan başka bir işe yaramaz. Buna karşılık, bu canlandırma da söz konusu malzeme karşısında özerkliğe sahip değildir” (Kara, 2011: 2-4; Lenoir, 2002: 137; Eroğlu, 2020: 24).

Duchamp’a göre sanat yapıtı izleyici ile sanatçı arasında bir iletişim unsuru veya aracıdır. İzleyici, sanatçı ve yapıt bu iletişim zemininde özdeşleşmektedir. Yapıtın gerçekleştirilmesi sanatçının çabası, duyguları veya kararlarından oluşmaktadır. Ancak bu oluşum tamamen estetik bir düzlemde gerçekleşmemektedir. Estetik düzleme bağılılık ise sanatçının kişisel yaratıcı sürece duyarsızlaşmasına neden olmaktadır. Bilişsel, duyuşal ve idari bir süreç olarak yaratıcılığın belirli normlara göre değerlendirilmesi veya yapıtın toplumsal ölçülere göre biçimlenmesi sanatçının geleneksel nesnel bilince yaklaşmasına neden olmakta ve yaratıcılıktan uzaklaşmaktadır. Aksine yapıtı yargısız yaklaşılması yaratıcılığı ortaya çıkaran önemli bir nedendir (Kuspit, 2006: 35-36).

Hayranlık uyandıran sanat yapıtları uzun zaman boyunca salt olarak sanat için değıl, süsleme ve dinin yüceltilmesi için yapılmıştır. Özellikle din adamları tarafından sipariş edilerek kilise duvarlarını süslemiş veya soyluların hizmetine girerek isteklerini yerine getirmiştir. Günümüzde sanat bütün bağlayıcılığın kurtularak sanatçıda bıraktığı derin etkisi (salt sanat etkisi de denebilir) ve hoş gitme, haz alma, heyecan duyma gibi yüzeysel etkileri nedeniyle aranmaktadır. Derin ve yüzeysel etkiler bir araya gelerek, bütünsel bir etki mozaiğı oluşturarak ortak bir değer yaratmakta, insanı yaşamdaki sorunlardan kurtarmaktadır. Diğer bir değışle kendisiyle (sanat ile) problemlerden insanın çözülmesini (uzaklaşması) sağlamaktadır (Geiger, 2019: 69-70-71).

Günümüz sanat yapıtı geleneksel konulardan oldukça uzaklaşmış (dini, günlük yaşam vb...) ve hamilerle olan bağları çözülmüştür. Toplumsal, siyasi, psikolojik ya da ekonomik kodlara bürünmüştür. Sanatçı teknolojik alanların ve toplumsal değışimlerin etkisiyle kendisine bireysel bir alan yaratarak bağımsız, özgür yaratım etkinliğini elde etmiştir. Yapıtın dijital mecralarda dolaşıma sokulması ve herkes tarafından içselleştirilerek tüketilmesi yapıtın tekil özelliğini ortadan kaldırmıştır (Başar, 2015: 104). Geleneksel sanat yapıtı hamilerin estetik duyarlılıklarına ve beğenilerine bağılı kalırken zamanımızda neyin güzel veya iyi olduğuna dair normları piyasa belirlemekte, yapıtın bizdeki duyuşal etkisi hayret, çarpılma, şaşkınlık veya fiyatıyla ilişkilendirilmektedir. Sanat adına ne satılır ise o sanat olmaktadır (Artun, 2018: 46-47). Diğer bir değışle şey’in sanat olarak görülmesi için sanat dünyası içinde kabul görmesi, yer etmesi gerekmektedir (Gültekin, 2014: 130). Artık “Toplumsal kurumlar, kimin bir sanatçı olacağını, sanat eylemlerini nasıl gerçekleştireceklerini ve çalışmalarının kamuya sunulmasını nasıl

garanti altına alacaklarını belirlemektedir” (Akt., Barnard, 2010: 111). Dolayısıyla, sembolik değer in kaynağı yapınının marka değeri olarak karşımıza çıkmaktadır (Artun, 2018: 47).

3. YENİ MEDYA ve SANAT YAPITI

İnsanın duyuları algılama biçimi insanlığın varoluş biçimine paralel olarak değişiklik göstermiş, tarihsel koşullar algılamanın örgütlenme biçimi üzerinde etkili olmuştur (Dini, 2021: 40). Tarih boyunca sanat ve teknoloji birbirini etkileyen veya besleyen alanlar olarak gelişmiştir. Bu alanlar insan yaşamında durum ve olayları değiştirebilecek, düzeltebilecek veya olması gereken şekle dönüştürecek güçler olmalarıyla ortak bir zeminde yer almaktadır. Teknoloji, insan ve doğa arasındaki iletişim şekline aracılık ederek düzenlerken sanat, evrenin, toplumların, kültürlerin ve gerçeklerin anlamlandırılarak kavranmasını, tinsel süreçler içerisinde dönüşmesini sağlamaktadır. Bilim ve teknoloji evrenin keşfedilmesine olanak tanırken insanın teknik açıdan donatılmasını sağlayarak düşünme, görme ve algılama süreçlerini değiştirmektedir. Bu değişimler sanat algısının da gelişmesine, değişmesine veya derinlik kazanmasına neden olmaktadır.

Gelişen teknolojiler vasıtasıyla akıllı telefonlar, bilgisayarlar, işitme cihazları, gözlükler hatta yapay uzuvlar gibi birbirinden farklı elektronik araç ve gereçler hayatımıza daha fazla nüfuz ederek bireyleri siber organizmalara dönüştürmektedir. Toplumlar alternatif bir iletişim kültürü yaratırken yaşam biçimlerinde köklü değişikliklere neden olmaktadır. Yeni anlayış ve ifade olanakları, zamana olan bağlılığın sonlanması, mesafe kavramının ortadan kalkması gibi fırsatları da beraberinde getirmektedir (Karapınar, 2018: 17-21). Hali hazırda gelişen teknolojiler toplumların davranış, düşünce ve üretim şekillerini değiştirmeye devam etmektedir.

20. yüzyıl ve sonrasında gelişen kitle iletişim araçları sosyal alanlara nüfuz ederek sanat ve kültürün diğer toplumlara yayılmasını dolayısıyla tüketilmesini sağlamıştır. Özellikle internet kullanımının yaygınlaşması sanal ağları, bir tür toplumsal sinir sistemine dönüştürmüştür, oluşan sanal örgütlenme modeli yeni medya teknolojilerini en temel iletişim araçları haline getirmiştir. Küresel çapta toplumlar tarafından benimsenerek yaygın olarak kullanılması yeni medyayı anlamın üretilmesinde önemli bir araca, bir dile dönüştürmüştür. Bu dil süregelen zamanda evrensel dijital kültürün oluşmasını sağlamıştır. Dolayısıyla bu yeni dil, sanat yapınının oluşturulmasında önemli bir üretim şekli, yeni ifade olanakları yaratmıştır (Wolf, 2000: 73; Limon, 2012: 108; Parsa ve Akçora, 2021: 2391; Dinç & Dinçer, 2019: 92).

Yeni medya sanatı “dijital teknoloji ile üretilen sanal nesnelere estetik değerlerle kurgulandığı sanat biçimi” ve geliştirilen bilgisayarlar ile ifade edilebilen bir üretim alanıdır. Multimedya sanatı, dijital sanat ve bilgisayar sanatı gibi farklı isimler adı altında da kullanılmıştır. Yeni medya sanatının “yeni” olarak ifade edilmesinin nedeni yalnızca barındırdığı güncel teknolojiler değil aynı zamanda sanatçılara yepyeni bakış açıları ve üretim olanakları kazandırmasından kaynaklanmaktadır (Çokokumuş, 2012: 53; Yenice, 2019: 20; Güngör, 2019: 9).

Yeni medya sanatı diğer adıyla dijital sanat, bilişim ve iletişim teknolojilerinin sağladığı sanal ortamlarda vücut bularak bu ortamları kendine ait ifade alanına dönüştürmüş, teknolojinin sanatla birleşmesini sağlamış ve kendine özgü yeni sanat formlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle sanatçının tasarımcı, yazılımcı, donanımcı, robotik ve genetik mühendisliği gibi farklı disiplinlere ait meslek grupları ile çalışmalar yapmasını gerektirmekte, dijitalleşme farklı disiplinlerin yeni bir bileşkesini oluşturmaktadır. “Sanatçı bugün kısmen de olsa, bilim insanı gibi hareket etmektedir”. Yeni medya sanatı plastik sanatların anlatım dilini kullanmakla birlikte biyoloji ve fizik gibi alanlardaki olanakları bir araç olarak görmekte ve izleyici katılımını sağlayarak etkileşimli bir ortam yaratmaktadır. İmajların, seslerin ve birbirinden bağımsız görüntülerin sayısal olarak üretilebilir olması ve bu sayede modüler bir yapıya kavuşması nedeniyle sanatçıya ve izleyiciye bambaşka deneyimler

sunmakta, hayal gücünün sınırlarını zorlamaktadır. Duyusal ve fizyolojik yeni kavrama modelleri ortaya çıkarmaktadır. Yapıtı raslantısal süreçten uzaklaşarak planlı, programlı, önceden tasarlanmış ve hataya yer vermeyen düzenlemelere dönüşmektedir. Dolayısıyla yeni medya öncesi sanat anlayışına göre (geleneksel) sınıflandırılmayan eserler üretilmektedir.

Yeni medya'nın sağladığı koşullar, düşsel ve duyusal olanı yapıta dönüştürme (üretim) yöntemleri geleneksel sanat objesinden post-objeye doğru bir geçiş sağlamış ve farklı alan veya yöntemlere ait sınırların belirsizleşmesine, yapıt, izleyici ve sanatçı ilişkisinin karşılıklı etkileşim zemininde vücut bulmasına neden olmuştur (Karapınar, 2018: 17-21-22; Cancat, 2018: 166-168-169; Seylan & Güney, 2016: 98-99-102).

Yetişkin'e (2016) göre "Medya sanatları olarak bugün başlıca hangi türlerin kapsandığına baktığımızda ise kapsamın dijital ortamlardan taşıdığını ve giderek farklı disiplinlere yayılarak çeşitlendiğini görmekteyiz. Geleceğin sanat dallarını oluşturan medya sanatları bugün moleküler biyoloji ve genetik, nanoteknoloji, bilişim, robotik, jeoloji, kimya, arkeoloji, mekatronik, mimarlık, finans ve ekonomi, malzeme bilimleri, sosyoloji ve siyaset çalışmaları gibi disiplinlerle iç içe geçmiş durumda".

Yeni medya sanatının felsefi kökenleri dadaizm, konstrüktivizm, postmodernizm ve fluxus akımlarına kadar geriye gittiği görülmektedir. Bu nedenle yeni medya sanatının anlaşılması ve sanat yapıtının oluşum sürecinin kavranması açısından geçmişteki izler aranmalı, incelenmelidir. Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren sanat yapıtının düşünsel boyutta ele alınması diğer bir değişle düşüncenin ön plana çıktığı sanat pratiğinin benimsenmesi sanat nesnesine olan ihtiyacın sorgulanmasına neden olmuş ve sanatçı, eser ve izleyici ilişkilerinin niteliği değişmiştir. Sanat yapıtının maddi varlığı ve formuna olan bağlılık önemini yitirerek "Kavramsal Sanat" düşüncesinin benimsenmesini sağlamıştır. Sanat nesnesi yerine kavramsal düşüncenin öne çıktığı uygulamalar da çeşitli belgeler, fotoğraflar ve videolar gibi hali hazırda var olan malzemeler kullanılmıştır. Bu açıdan kavramsal sanatın temelleri Marcel Duchamp'ta görülen "hazır nesne" kullanımına dayandırılmaktadır (Antmen, 2008: 193-194; Çeber, 2017: 87).

Duchamp "Herhangi bir nesneyi ya da eylemi sanat olarak sunmasıyla yaratıcılık olgusunun tarifini değiştirmiş, sanatın geleneksel anlamda beceri ve yeteneğe dayanması gerektiği yolundaki inancı sarsmış, sanatsal beğeniye şekillendiren etkenleri sorgulamış, kavramsallaştırma ve anlam gibi olguların plastik biçimin önüne geçmesini önermiş ve düşünsel deneyimin önem kazanmasına öncülük etmiştir" (Antmen 2008, s. 194).

Dadaizm geleneksel sanat üretimini yadsıyarak, üretimlerini rastlantısallık (sponten) ve doğaçlama temeline oturtmuştur. Özgürlükçü bir sanat anlayışını benimseyen dadaizm özgürlüğün sınırını kuralızsızlık olarak belirlemiştir. Kolaj ve assemblaj gibi teknik ve yöntemlere ağırlık vererek bu teknikleri birer ifade aracına dönüştürmüştür. Dadacıların en büyük özelliği, sanat ve yaşam arasındaki sınırları yok etme arzusu ve bununla bağlantılı olarak gelişen sanat karşıtı tavidir. Dadaizm ortak bir üslup yerine ortak sanat ruhunu özümsemiştir. Çalışmalarında fotomontaj, fotogram gibi tekniklere de yer veren dadacılar, bilgisayar ve video sanatlarının habercisi olmuştur. Bu gelişmelerin bir sonucu sanat yapıtının ne hakkında olduğu değil, yapıtın ne olduğu, nasıl bir ifadeyle var olabileceği ve çalışmanın hangi durumda esere dönüştüğü sorgulanmıştır (Antmen 2008: 123-124; Karapınar, 2018: 18-19).

Konstrüktivizm (yapısalılık) sanat felsefesine ve terminolojisine temelden tavır alarak sanatı yermiş, teknolojiyi savunarak endüstriyel üretim (mekanik üretim) metotlarını yüceltmıştır. Sanatsal dışavurum yerine sanatın zihinsel süreçlerini temel alarak ve sanatın toplumsal zeminde anlam ifade etmesi gerektiğini savunmuş ve işlevselliğe önem vererek tasarıma yönelen bir anlayış doğmuştur. Konstrüktivistler, geometrik sadeliğin hâkim olduğu biçimsel özellikler gösteren çalışmalar yaparak geleneksel malzemelerin aksine çeşitli endüstri malzemeleri kullanmışlardır. Yapılan çalışmalar bilimsel bir deney, konstrüksiyon ise modern'in ideal biçimi olarak görülmüştür. Almanya'nın Weimar kentinde kurulan Bauhaus okulu Konstrüktivizm ile benzer amaçları ilke edinmiş, sanat ve zanaat'ı buluşturarak toplumsal amaçlara yönelmiştir. Sanat ve teknolojiyi birlikteliği sayesinde endüstriyel

üretim yeni model geliştirilmeye çalışılmış, makine ve insan arasındaki ilişki kuramsallaştırılmıştır. Bu nedenlerle felsefeleri, üretim süreçleri, malzeme kullanımları ve biçimsel özellikler bakımından her iki anlayışta ortak özellikler izlemek mümkün olmaktadır. Bauhaus eğitimcileri özellikle “yaratıcı birey” kavramını vurgulamışlar, bireyin kendisini keşfetmesi gerektiği belirtmişlerdir (Antmen 2008: 103-104-105-107; Karapınar, 2018: 19).

Ağırlığı 1980’lerde hissedilen postmodernizm (postmodern kültür) bireyselliğin ön plana çıkması sağlayarak alanların özelleşmesini dolayısıyla sınırların belirsizleşmesine neden olmuştur. Kavramsal sanat anlayışının öne çıkmasını ve sanatçıların belirli bir alana bağımlı olarak veya belirli bir tarz, üslup benimsemesi fikrini yıkarak çok sesli diğer bir değişle disiplinler arası, çoğulcu, eklettik bir sanat anlayışının egemen olmasını sağlamıştır. Kural ve yapıların yıkılması, belirsizlik, melezleşme, parçalanma ve ironi gibi özellikler göstermiştir. “Sanat estetiği anlayışıyla, bir değişme ve yeniden yapılanma yöntemi olarak başlayan postmodern yaklaşım, teknolojik devrimin sağladığı bilişim ve iletişim olanaklarıyla postmodern kültüre dönüşmüştür. Bu dönüşüm insanın, insanlığın davranış tutum ve eğilimini değiştirecek boyutlara ulaşmıştır”. Postmodernizm ve iletişim alanındaki teknolojik olanaklara paralel olarak gelişen yeni medya, küreselleşmeyi beraberinde getirmiş ve “halkın (genelin) beğenisine uygun” olarak ifade edilebilecek olan “popüler kültür” kavramının oluşumuna neden olmuştur (Köknel, 2007: 256-257; Antmen, 2008: 276; Erdemir, 2011: 24).

Geleneksel sanat yapıtları sanatçının yeteneklerine ve üstün becerilerine bağlı olarak ortaya çıkarken, yeni medya ortamında üretilen sanat yapıtları, öğrenilebilir teknik bilgi ve beceri ile elde edilebilir kimi zaman kendiliğinden ortaya çıkabilen yapıtlar olarak var olmaktadır. Dolayısıyla dijital üretim vasıtasıyla herkesin yaratıcı bir sanatçı olabileceği düşüncesi yaygınlaşmış, diğer yandan deha, yaratıcılık, değer ve gizem gibi geleneksel sanat eleştirisi tarafından vurgulanan kavramlar anlamını yitirmiştir. Geleneksel sanat yapıtı konularını din, doğa veya kişilerden alırken modern sanat döneminde toplumsal, siyasi, ekonomik ve psikolojik kodlar öne çıkmıştır. Işığın madde üzerindeki etkisi, durumu veya algısı önemini yitirmiş, tarihsel ve bilimsel gelişmeler doğrultusunda taklit edilmesi durumu terk edilmiştir (Çokokumuş, 2012: 61; Dini, 2021: 13; Güngör, 2019: 107).

Dijital ortamın multimedya tabanlı yapısı yapıt ile izleyici arasındaki etkileşimi, diğer bir değişle bilgi akışı arttırarak sanat yapıtının daha fazla tüketilmesine neden olmaktadır. İzleyicinin mekân ve zamana bağlı olmaksızın sınırsız biçimde esere ulaşabilme özgürlüğü sanat yapıtının bireysel, kitlesizleştirici ve demokratik olmasını sağlamıştır ancak sanal ortamlarda üretilen sanat yapıtları kolaylıkla kopyalanarak yeniden üretilebilir, taşınabilir veya iletilebilir olmasıyla nesne (yapıt) konumunun biricikliğine gölge düşürmekte, özgünlük “aura”sı aşınmaktadır, üretilen kopyalar yapıtın değişmeyen değerini eşitlemektedir (Başar, 2015: 104; Aydoğan & Kırık, 2012: 59-60; Dini, 2021: 34-47-48).

Faşistlere göre sanat eserinin alımlanması görüldüğü mekâna ve zamana bakılmaksızın sabittir. Bu nedenle eserin anlamı, değeri değiştirilemezdir. Komünistler ise sanat yapıtının üretildiği sosyal, kültürel, politik koşulları dikkate almaktadır. Bu nedenle anlamı zamanla değişmekte, yapıtın geçmişi yeniden yorumlanmaya maruz kalmaktadır (Dini, 2021: 13). Yeni medya uygulamaları ise izleyiciyi yapıta veya yapıtın sürecine dahil etmekte, yapıtı değiştirebilir (etkileyebilir) gücüne sahip kılmaktadır. Bu bağlamda yapıt yalnızca sanatçının değil izleyicinin de sahiplendiği bir esere dönüşmekte, sahiplik, kimlik, mesaj, etkileşim gibi kavramlar taraf değiştirebilmektedir (Çokokumuş, 2012: 62).

Modern sanat yapıtı karşısındaki izleyicinin pozisyonunu mesafe ile açıklamaktadır. Dolayısıyla yapıt ile izleyici arasındaki mesafenin varlığı yapıtı ulaşılmaz kılmakta, izleyicinin varlığı yadsınmış olmaktadır. Eco’ya göre izleyici yaratıcıyla psikolojik bir iş birliği içinde yeniden yapıtı yaratana kadar yapıttan haz alamaz. Dolayısıyla sanatçının haz alma durumu izleyicinin iş birliğine bağlıdır. Aksine yeni medya sanatı, izleyicinin sanat yapıtına aktif olarak dahil olmasını ve yapıtın üretimine katkı yapmasını sağlamaktadır. Eş zamanlı bir tüketim meydana getirmekte, izleyici eserin eş zamanlı

tümleyeni olmaktadır. Diğer bir deyişle yapıtın içine girmekte ve anlamı tamamlanmaktadır. Yapıt izleyicisinin müdahalelerine açık hale gelmektedir (Wolf, 2000: 93; Çeber, 2017: 87-88-91).

W. Benjamin, eserin ortaya çıkış şekli ve izleyicilerin eseri alımladığı yeni yollarla ilişkili olarak anlaşılması gerektiği savunarak, sanat yapıtının özerk alanı dışında günlük yaşamın bir parçası olduğu ifade etmektedir. Günümüzde bunu sağlayan en büyük etkenlerden birisi de yeni medyadır. Yeni medya sanat yapıtının üretilmesini sağlarken sanal bağlantılar vasıtasıyla dağıtılmasını, çoğaltılmasını, toplumsal (dijital) bağların oluşmasını, belirli bir mekân ve sınırlama olmaksızın hayatımızın bir parçası olmasını sağlamakta ve yeni bir tür kamu alanı yaratmaktadır. Sanat yapıtı sadece ulusal değil küresel insan gruplarına ulaşma olanağı bulmakta bu vasıta ile sanat küreselleşmektedir (Dini, 2021: 20; Wolf, 2000: 63; Aydoğan & Kırık, 2012: 62; Winegard, 2019: 63).

Wolf'a göre “sanatsal üretim biçimi sanatçının, yapıtın üretiminde etkin bir taraf olmasına olanak sunar” (Wolf, 2000, s. 65). Bu açıdan ele alındığında yeni medya ortamında üretilen sanat yapıtları sanatçının tavrını ortaya koymak veya göstermek adına çok zengin olanaklar sağlamaktadır.

Sanat dili farklı şekillerde yorumlanabilir olmakla birlikte doğrusal gelişme çizgisi yoktur. Yapıt ve izleyici arasındaki iletişimin derinliği ve algılama bilinci yapıtın anlamlandırılmasında önemli rol oynamakta, yapıtın değerlendirilmesi yetkin bir sanat bilinci gerektirmektedir. Söz konusu anlamlandırma bir anda gerçekleşen bir durum olmayıp değişken bir zeminde var olmakta, çelişkiler, rastlantısallıklar veya olasılıklar içermektedir. Yapıt, düz bir anlama sahip olmayıp kendi özünde üreticidir. Sürekli yeni anlamlar üretebilmesi onu farklı şekillerde algılanmasına ve yorumlanmasına neden olmaktadır. Yeni medya, yapıtın deneyim yoluyla sorgulanmasına veya kişiden kişiye değişen yeni anlamlar kazanmasına neden olmaktadır (Ötügen, 2008: 160; Çeber, 2017: 89; Batu, 2014: 16; Başar, 2015: 103).

Michael Fried'e göre yapıtın anlamı kendisiyle sınırlı kalmalı, izleyiciye ihtiyaç duymamalı ve kendi başına varlığını sonsuza kadar sürdürmelidir (Seylan & Güney, 2016: 89). Bu görüşün aksine yeni medya sanatı (yapıtı) izleyiciyi kapsamakta, izleyici yapıtı / anlamı tamamlayan unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanatçı Li Alin'in “Enter Me Tonight” adlı enstalasyonunda ziyaretçi bir sandalye çemberinin ortasına oturmakta ve VR gözlük yardımıyla sanal ortama dahil olmaktadır. İzleyici çalışmaya belirli bir yön olmaksızın gerçekte var olmayan sanal bir ortamda buluşmakta ve etkileşimde bulunmaktadır. İzleyicinin dahil olmadığı durumlarda ise çalışmanın algılanması mümkün olmamakta, izleyiciye ihtiyaç duyulmaktadır (Görsel 1).

Resim 1: Li Alin'in “Enter Me Tonight” isimli enstalasyon

“Eski sanat tarihine ait estetik düşünce nesneyi dayanak noktası yaparak her zaman teknik uygulama, yöntem ve malzemeye sıkı sıkıya bağlı kalmıştır” (Güngör, 2019: 90). Ancak yeni medya ortamlarında

sanat yapıtının üretimi dijital kodlamaya dayalı olup sayısal (matematiksel) temsillerden oluşmaktadır. Bu nedenle yapıtın birçok varyasyonunun üretilmesi veya geliştirilmesi mümkündür (Güngör, 2019: 98). Bunun bir sonucu olarak yeni medya sanat yapıtını fiziki alanlardan ve kaidelerden kurtarmış ve yapıtın uzamsal ve zamansal anlamdaki durağan varlığını, kinetik varlığa dönüştürerek sanatın çerçevesini genişletmiştir (Güngör, 2019: 90).

SONUÇ

Bilgisayar, elektronik ve internet kullanımının yaygınlaşması dijital bir kültürün oluşumuna neden olurken tüm insanlığın bu kültüre entegre olmasını sağlamıştır. Zaman ve mekân kavramları yok olmuş süreklilik, bağlantılılık, etkileşim gibi kavramlar önem kazanmıştır. Bireyler dijital kültür içinde dünyayı yeni bir bilinç altında gözlemleyerek görme, duyma ve değerlendirme biçimleri değişikliğe uğramıştır. Bireylerin ve toplumların iletişim biçimlerinde köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Yeni algılama biçimlerine paralel olarak yeni ifade biçimleri gelişmiş, bu ifade biçimleri dadaizm, futurizm ve postmodernizmin yansımaları altında güncel fikir ve anlayışların yapıtlaştırılmasına, ön ayak olmuştur. Bu nedenle yeni medya, sanat alanında değişim, dönüşüm ve ifade alanlarından birisi olmuş ve sanat üretimine yeni bir mantık getirmiştir. İletişim ve bilişim teknolojileri yapıtın ifadesinde ve yapıtın kendini oluşturan dile dönüşmüştür.

Yeni medya yalnızca üretim modeli olarak kalmamış, geleneksel yapıt ilişkisinin aksine dijital ortamın kullanım şekline bağlı olarak yapıt ve izleyici ilişkisi yeniden düzenlemiştir. Yapıt ve izleyici etkileşim temelinde anlam kazanmış ve izleyici yapıtın bir parçasına, tamamlayıcısına dönüşmüştür. Bu etkileşim davranış ve tepkime biçimlerinde belirleyici olmuştur. Yapıtın algılanması an'a değil sürece ve deneyime bağlanmıştır. Sanat yapıtı özerk bölgesinden ve himayelerinden kurtularak dijital platformlar vasıtasıyla günlük yaşama dahil olarak ve sanatın sosyalleşmesine neden olmaktadır. Böylece sanat yapıtları daha ekonomik yollardan hemen hemen herkes tarafından erişilebilir hale gelmiştir.

Yapıtın anlam üretimi boya, ahşap, cam, metal, kumaş veya atık nesnelere yerine ses, ışık, görüntü, video gibi çeşitli malzemelerin oluşturduğu kompozisyonlara dayandırılmıştır. Bu nedenle kesin bir anlamın üretilmesine bağlı olarak yaratılan algılama değişerek algılamanın değeri, içeriği ve değerlendirilmesi izleyicinin deneyimine, yorumuna açık hale gelmiştir. Böylelikle izleyici yapıtın tamamlayıcısına dönüşmüştür. Bu nedenle izleyicinin söz konusu olmadığı durumlarda yapıt eksilmekte, kendi anlamı içinde kaybolup gittiği anlaşılmaktadır. Bir başka açıdan ise "deneyim yoluyla" (etkileşim) yapıt'ta algılananın test edilmesi veya anlamın izleyicide pekiştirilmesinin mümkün hale gelmiştir.

KAYNAKÇA

- Antmen, A. (2008). *20. yüzyıl batı sanatında akımlar*. Sel Yayıncılık.
- Artun, A. (2018). *Çağdaş sanatın örgütlenmesi*. İletişim Yayınları
- Barnard, M. (2010). *Sanat, tasarım ve görsel kültür*. Ütopya Yayınları
- Başar, M. R. (2015). Yeni Sanatçı, Yeni İzleyici, Yeni Sanat Teknolojileri ve Çağdaş Sanat Eğitimi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 1(2), 103-106
- Batu, B. (2014). Sanat yapıtı ve dil arasındaki bağlantı. *İdil Dergisi*. 3(14), 13-26
- Becer, E. (1997). *İletişim ve grafik tasarım*. Dost Kitapevi.
- Cancat, A. (2018). Yeni medya sanatı üzerine. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 40, 165-178.
- Çeber, T. (2017). İzleyiciyi izlemek; sanat eseri, saantçı ve izleyici ilişkisi üzerine. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 38, 87-97.
- Çokokumuş, B. (2012). Dijital ortamda kültür ve sanat. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 1(3). 51-66
- Dinç, A, M., Dinçer, Z. (2019). Yeni medyada temsili anlamlandırma. *Dördüncü Kuvvet*. 2(1), 91- 102.
- Dini, R. (2021). *Walter benjamin'in mekanik yeniden üretim çağında sanat eseri*. Ketebe Yayınları
- Durhan, G. (2020). Aristoteles'te tekhne olarak sanatın epistemik değeri. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(3), 1980-1989.
- Erdemir, F. (2009). Postmodern sinemada kahramanın dönüşümü. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 0(35), 21-40.
- Eroğlu, Ö. (2020). *Sanat yapıtının kaynağı*. İzlekler Yayınları.
- Geiger, M. (2019). *Estetik anlayış*. Doğu Batı Yayınları.
- Gökçe, M. (2022, 25 Haziran). *Yeni medya ve iletişim*. Academia. https://www.academia.edu/35689546/yeni_medya_ve_iletisim
- Gültekin, A. C. (2014). Arthur danto ve george dickie'de sanat etkinliğinin kuramsal yapısı. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*. 40, 115-132
- Güngör, T. (2019). Dijital sanatta metafizik: temsil, kurgu ve gerçekliğe bakış [Yüksek Lisan Tezi, Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Ana Sanat Dalı, Kayseri].
- Kara, D. (2011). Sanat yapıtının oluşum süreci. *Art-e Sanat Dergisi* 4(8), 1-5
- Karapınar, D. (2018). Geçmişten günümüze sanat ve teknoloji ilişkisi. *Uluslararası Sanat ve Sanat Eğitimi Dergisi*, 1, 16-22.
- Kırık, A. M. (2017). Yeni medya aracılığıyla değişen iletişim süreci: sosyal paylaşım ağlarında gençlerin konumu. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(1), 230-261
- Köknel, Ö. (2007). *2000'li yılları anlamak* (2. baskı). Altın Kitaplar.
- Kuspit, D. (2006). *Sanatın sonu*. Metis Yayınları
- Lenoir, B. (2002). *Sanat yapıtı*. Yapı Kredi Yayınları.
- Limon, B. (2012). Kültürel değişim sürecinde popüler kültür ve kitsch kavramı. *İdil Dergisi*. 1(3), 106-115. <https://www.doi.org/10.7816/idil-01-03-07>
- Oskay, Ü. (2011). *İletişimin ABC'si*. Der Yayınları.
- Ötgün, C. (2008). Sanat yapıtına yaklaşım biçimleri. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(2), 159-178. <https://doi.org/10.18603/std.46187>
- Parsa, A. F., Akçora, E. (2021). Yeni medyanın postmodern anlatımı dijitalografi: Reels videolar. *Manas Sosyla Araştırmalar Dergisi*, 10(4), 2386-2401.
- Sanat ve Bilgi (2020, 13 Kasım). *Sanat ve Sanat Yapıtı*. <https://sanatvebilgi.org/sanat-ve-sanat-yapiti/> (12.10.2022)
- Seylan, A., Güney, E. (2016). Tekno-kültür bağlamında yeni medya teknolojilerinin çokulu-disipliner sanatsal üretimlere tesirleri. *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Arts*. 1(1), 94-104.

- Winegard, E. (2019). Dijital medya teknolojilerinin sanatın ve tasarımın yaygınlaşmasındaki yeri ve önemi [Yüksek Lisan Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, İstanbul].
- Wolf, J. (2000). *Sanatın toplumsal üretimi*. Özne Yayınları
- Yenice, M. N. (2019). Sanatta, yeni medya kullanımının kökenine dair bir araştırma ve bir uygulama denemesi [Yüksek Lisan Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara].
- Yetişkin, E. (2016, 17 Ekim). *Medya sanatları: bir bilim, sanat ve teknoloji arayüzü*. Ebru Yetişkin. <http://www.ebruyetiskin.com/medya-sanatlari-bir-bilim-sanat-ve-teknoloji-arayuzu/> (10.10.2022)

Görsel Kaynakça

Görsel 1: Li Alin, “Enter Me Tonight” İsimli Enstalasyonu, <https://www.radiancevr.co/artists/li-alin/alin-enter-me-tonight/> 19.01.2024.